

De mest fantastiska konstruktioner, maskiner, flygapparater växer fram som ritningar i broderad kedjesöm och knutar. Detta broderi, sytt »på 3+6 dagar», tillkom omkring 1920.

Maria Magdalena Rudbeck – ”de mentalsjukas Leonardo” med 53 år på hospital

På Stockholms stadsarkiv finns ett register över barn vars föräldrar önskat vara okända. Där har jag funnit en anteckning om en Maria Magdalena född i september 1866 på Södra Kyrkogatan 3.

Ännu bevaras hemligheten bakom denna Maria Magdalenas börd. År 1866 måste det emellertid ha funnits någon som inte ville att hon skulle lämnas vind för våg, och på något sätt kom därigenom hennes liv att kopplas samman med änkefriherrinnan Magdalena »Malla» Rudbeck och dennas dotter Julie.

Änkefriherrinnan bör kunna utslutas som tänkbar biologisk mor till sin fosterdotter; 1866 var hon 31 år, och en uppgift i registret över de utomäktenskapligt födda barnen anger att barnets moder var 17 år. År 1880

finner man Maria Magdalena med efternamnet Rudbeck i elevkatalogen för Lyceum för flickor i Stockholm. Hon och Julie Rudbeck är klasskamrater. Två flickor med samma efternamn – den ena med hemvist i adelskalendern, den andra utan.

År 1901 är Maria Magdalena 35 år. Hon har anställning som flickskoleförestånderska i Söderhamn. Så insjuknar hon »deprimerad, orolig, gjort självmordsförsök», placeras först på ett sjukhem och tas 1902 in som förstaklasspatient på Lunds Hospital efter ansökan av friherrinnan Rudbeck. Journalen är en enda lång räcka med exempel som skall visa hur sjuk patienten är. Ingenstans dyker det upp en förhoppningsfull notering om att hon skulle kunna bli frisk.

MEDICIN
HISTORISK
paus

Medicinhistoriska
ögonblicksbilder,
i form av en kort text
till en bra bild,
välkomnas!

»Medicinhistorisk paus»
Läkartidningen
Box 5603
114 86 Stockholm

Man fäster sig inte vid att hon är klarsynt ibland, utan tycks utgå ifrån att hon skall stanna resten av livet. »Några tanke- och sinnesvillor kunna ej påvisas», står det i början av journalen. Just det – jag tycker inte heller att hon verkar ha varit särskilt sjuk första tiden. Men hon blir!

Först tre och ett halvt år efter hennes placering i Lund kommer det fram något mera påtagligt om hennes bakgrund. En dag lämnar hon fram några tättskrivna lappar som kopieras i journalen, dock med tydliga censurklipp. Det framgår av texten att hon varit anställd som examinerad lärarinna för två flickor i en familj v Dardel i Niederoesterreich. »Just den familjen hade alltid problem med sina guvernanter, antingen var de för fula eller för vackra», får jag höra av en forskare. Enligt vad patienten meddelar hade mannen i huset 1897 försökt våldta henne, hon som var »lärarinnan för hans barn».

Fånge på sjukhuset

Maria Magdalena Rudbeck är fånge på sjukhuset, försöker rymma, fångas åter in. Man håller reda på hennes menstruationer – »läggges» står det då, kortfattat. I ett brev som fastnat i sjukhuscensuren skriver hon att hon är rättslös. Ibland beskrivs hon som »olydig» och det händer då att man företar sig något »i disciplinärt syfte». Någon gång står det något ironiskt om hennes »förnämnet». Enligt tidens sätt att se är hon dock »en förnäm», samtidigt som hennes ursprung är dunkelt, tve tydligt. Lärarinnan från Söderhamn påstår jämt och samt att hon är dotter till Karl XV. Så tokigt! Javisst. Det är bara så, att här handlar det för ovanlighetens skull om någon som skulle kunna vara det. Som man kan se i Edsbergsarkivet på Kungliga Biblioteket har släkten Rudbeck haft mycket med hovet och Karl XV att göra!

Allteftersom tiden går sjunker Maria Magdalena djupare in i mentalsjukdomen. Hon blir »Leonardo

av Sankt Lars», uppfinnar flygapparater som får namn som Voaljen, Vadesendrum, Airodomen, samt tänker ut en kombination av kniv och kross »Mos-atom-in-Deum-döden-dö». Det är en maskin som på ett förfärligt sätt skall motverka ett problem i hennes värld, nämligen skendöd. Hon broderar allt detta.

Ett broderi 1920 skulle inte se ut som dem som Maria Magdalena åstadkom. Man skulle slaviskt följa en auktoritativ förlaga, ett mönster. Hennes verk signalerar olydnad och uppror. Dock – hon vill att hennes maskinkonstruktioner skall kunna läsas, helst skall man bygga efter dem. Ballonger, stödjepelare, bromsanordningar – allt är perspektiviskt återgivet. Hon arbetar med kedjestygn (kedjor!) och knutar, tar de möjligheter som tråden bjuder för att åskådliggöra hur hon tänkt.

Åren går fort i journalen. Ofta står

det bara några rader i slutet av året. Så plötsligt blir hon sedd, då har 22 år förflutit. En person med en glidande handstil skriver sex hela sidor om ett samtal som de två haft då Maria Magdalena utifrån sin inre värld förklarar sina flyg- och flyktuppfinningar. Ibland är hon besvärlig och flyttas till en »lägre» avdelning där vården blir billigare.

År 1919–20 vädjar sjukhusets företrädare flera gånger till fostermodern att Fröken Rudbeck skall få disponera besparingen så att hon kan »få tillhandla sej den ena eller andra småsaken», men svaret blir prompt nej. Malla Rudbeck, nu 85 år, tycker väl att det är en misslyckad fosterdotter hon har.

Inte många muntrationer

Patienten får uppleva en muntration per decennium: »70-årsdagen firades med biobesök i staden.» Totalt antecknas tre besök under hennes 53 år på Hospitalet.

Ville flyga

»När den första människan såg den första fågeln lyfta föddes hos henne tankarna om att själv kunna flyga», skriver Sara Gidlund i en uppsats.

Maria Magdalena Rudbeck är som den där första människan, och hennes tankar begränsas inte av det vanliga grå förnuftet – för henne är en människokropp utan flygförmåga ofullständig. Hon arbetar med tusen uppslag, bland dem idén att para människor med fåglar. Sent i livet tar hon också »håll på sej själv» i grubbel över olika metoder att få vingar att fastna. Det är det gamla Ikarosmotivet.

År 1955 avlider hon. Som hennes börd har hennes liv lagts i mörker.

Kerstin Strandberg

författare,

Spånga

(senast utgivna bok »Undangömda berättelser», Bonniers, 1995)

Maria Magdalena Rudbeck
(till vänster) i karakteristisk huvudbonad. Hennes verk finns nu i samlingarna vid Medicinhistoriska museet, S:t Larsparken, Lund.